

УДК 159.923.2:373.2.015.311:745/749-043.2(045)

РОЛЬ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Микуліна А. К.

THE ROLE OF FINE CRAFT IN THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOLERS' PERSONALITY

Mykulina Antonina

У статті розкривається роль художньої праці у розвитку особистості дошкільників, забезпеченні їх різнобічного гармонійного розвитку, здійснено огляд наукових досліджень у сфері трудового виховання дітей дошкільного віку. Визначено характерні риси та умови організації художньої праці з дітьми дошкільного віку.

Обґрунтовано доцільність застосування художньої праці з метою розвитку творчих здібностей особистості, формування пізнавальної активності.

Ключеві слова: *художня праця, трудове виховання, риси дитячої праці, значення.*

The article has revealed the role of fine craft in the development of preschoolers' personality, ensuring their diverse and harmonious development. A review of scientific researches in the field of labor education of preschool children has been carried out. We have defined the characteristic features, conditions of organization and tasks of fine crafts in preschool age.

We also have substantiated the expediency of using fine crafts to develop the creative abilities of the individual and form cognitive activity.

It has been concluded that fine crafts have a positive impact on children's development, because working with different materials, children expand their knowledge of the environment, the properties of different materials, form moral and aesthetic ideas, develop initiative and creativity, memory and imagination. Handicrafts help children to discover their personal interests and abilities.

Key words: *fine crafts, labor education, features of child work, significance.*

Юні обдарування – це суспільне багатство нації, гордість держави. Одним із актуальних завдань, що стоять перед сучасними закладами дошкільної освіти, є створення сприятливих педагогічних передумов для прояву кожною дитиною своїх нахилів та здібностей до певних видів діяльності. а також забезпечення належних умов для повноцінного, своєчасного й різнобічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної, творчої особистості. Це завдання вимагає від вихователя переорієнтуватись у виборі методів організації занять з різних видів діяльності дітей: перейти від репродуктивних методів до продуктивних.

Саме такі можливості має художня праця, яка дає дітям змогу працювати з

цікавими їм матеріалами, брати участь у створенні корисних, естетично значущих виробів для ігор, праці, побуту.

Теоретичні основи трудового виховання дитини в праці були ще закладені Г. Сковородою, О. Духновичем, Я. Коменським, Й. Песталоцці. Значний внесок у розробку даної проблеми внесли С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, М. Стельмахович. Акумулюючи досвід народної та наукової педагогіки, М. Стельмахович підтримував раннє залучення дітей до трудової діяльності. В. Сухомлинський доречно зазначав: «Народна педагогіка, яка знає чарівну силу праці, відкрила перед нами нові джерела виховної мудрості... Завдяки праці людина пізнає навколишній світ серцем» [2, с.262].

І саме художня праця забезпечує різнобічну діяльність дітей з різними видами матеріалів: з папером та картоном, з тканиною, природнім матеріалом. Різноманітні за своїм зовнішнім виглядом і технологічними особливостями матеріали створюють невичерпні можливості для розвитку дитячої фантазії, стимулюють до нових пошуків. С. Гусова писала, що ця праця викликає цікавість, вона інстинктивно живе в душі кожної дитини, вона дає задоволення, що цією працею дитина чогось досягла, щось сама зробила нове таке, що вона сама й вигадала. Саме С. Гусова виділила характерні психологічні риси дитячої праці:

- ✓ активність;
- ✓ праця викликає безпосереднє свідоме бажання дитини працювати;
- ✓ праця має конкретне завдання;
- ✓ праця приємна, це засіб досягнення мети:
- ✓ праця повинна бути цілком доступна для дитини і не вимагає великого зусилля;
- ✓ праця не може бути одноманітною [4, с.16].

Неможливо перерахувати всю користь, яку приносять заняття з художньої праці дітям, лише деякі з корисних напрямків правильно проведеної праці, задля виховання дітей, перераховує в своїй праці відомий вчений Едвін Тейлор:

- ✓ хист до усякої ручної роботи;

- ✓ виховує звичку радісно працювати;
- ✓ дає певний ґрунт любові до праці;
- ✓ викликає та зміцнює добровільну дисциплінованість;
- ✓ активну самостійну увагу;
- ✓ силу волі та упертість в досягненні мети;
- ✓ самодіяльність;
- ✓ індивідуальну творчість;
- ✓ розум;
- ✓ знайомить із різними видами майстерності;
- ✓ утворює звичку, потребу в праці;
- ✓ показує шлях до щастя [5, с.22].

Саме художня праця дає можливість донести до дітей велич праці, навчити їх працювати, відчувати прекрасне, зародити в їх серцях бажання творити це прекрасне, сприяти розвитку інтересів, смаків і здібностей.

Художня праця – це творча діяльність дошкільників з різноманітним матеріалом, у процесі якої діти створюють своєрідні, оригінальні вироби та іграшки для використання у іграх, на заняттях, як подарунки тощо [5, с.14].

Тому вихователям ЗДО потрібно дотримуватись таких вимог:

- ✓ використовувати такі трудові завдання, результати яких мають практичне застосування;
- ✓ добирати обладнання, яке відповідає віковим можливостям дітей, безпечно у користуванні;
- ✓ забезпечує розвиваючий характер трудового навчання;
- ✓ регулярно залучати дитину до праці, розуміти її труднощі [1, с.25].

Саме виховання цих вимог є підґрунтям взаєморозуміння між вихователем і дітьми. Художня праця дозволяє дітям по новому подивитися на рослинний і тваринний світ, пробуджує в них жагу творчості, любов до навколишнього середовища. Така праця включає в себе роботу з папером, картоном, природнім та

покидьковим матеріалом; дає можливість фантазувати та втілювати свої фантазії в життя, прищеплює любов до краси і бажання плекати цю красу власноруч.

Заняття з художньої праці є однією з основних форм навчання дошкільнят трудовим діям. Головне їхнє значення полягає у систематичному здійсненні загальнорозвиваючих, навчальних і виховних завдань, їх суть полягає у:

✓ розширені знань дітей про навколишній світ і речі, створені людьми у процесі праці;

✓ формуванні морально-етичних уявлень;

✓ розвиткові сенсорних здібностей, творчої уяви і фантазії;

✓ удосконаленні навичок мовної культури;

✓ виробленні трудових умінь;

✓ навчанні планувати, організовувати і контролювати свою роботу;

✓ працювати самостійно, дотримуватися культури та естетики праці;

✓ розвитку творчих здібностей, нахилів та інтересів [2, с.272].

Перелічені завдання можна реалізувати різнобічною діяльністю дітей з багатьма видами матеріалів і предметів, засобами та прийомами ознайомлення з ними, максимальним використанням їхнього виховного впливу.

Правильно організована художня праця у дошкільному закладі і вдома, систематичне виконання у процесі занять усіх поставлених завдань сприяє закріпленню позитивних емоцій, стимулює бажання працювати, тобто формує духовні й фізичні сили дошкільника. Усе це є доброю підготовкою до успішного навчання в школі.

Як і всі інші, заняття з художньої праці мають розвивальний характер. Дошкільнята набувають знань про різні види матеріалів, їхні властивості, засвоюють відповідну термінологію. Розглядаючи взірці виробів, вони обстежують їхню форму, колір, характеризують будову та співвідношення деталей, визначають спосіб виготовлення. А це вимагає від дитини цілеспрямованого спостереження, осмислення структурних елементів виробу, напруження пам'яті, усвідомлення самостійних дій. Тобто відбувається процес

розширення уявлень про навколишній світ, розвивається уява, пам'ять, активізується розумова діяльність, оскільки діти оволодіють елементарними навичками мислительних операцій [3, с.46].

Водночас із удосконаленням та розвитком психічних процесів розвивається мовлення. Заняття з художньої праці дають можливість відчувати від користування загальними словесними означеннями, давати більш точну характеристику предметам, матеріалам та їх властивостям. Коротка доступна і цікава інформація про матеріали, їх походження, різні види та властивості не лише поглиблює знання, підсилює емоційне сприймання, а й збільшує запас слів новими поняттями [3, с.14].

Розглядаючи взірць, закріплюються деякі просторові й математичні поняття, а при описові різних дрібних предметів, зроблених власноручно, діти привчаються використовувати конкретніші словесні вирази. Мова збагачується епітетами та іншими лексичними засобами, вдосконалюються граматична будова і зв'язне мовлення.

Експерсії у природу передують виготовленню виробів. Це дає змогу вихователю разом з дітьми підготувати необхідний матеріал. Оскільки наявність його залежить від сезону, збирання організовують з ранньої осені. Де б малі не були – на прогулянці в парку, на березі річки, в лісі з батьками - всюди знаходять цікавий матеріал для майбутніх поробок. Вихователь показує дошкільнятам, як збирають, засушують і зберігають дари природи. Діти разом з ним розглядають осивчають, досліджують, а вже потім створюють різні фігурки, композиції на основі тактильних (дотикових) відчуттів, що сприяє формуванню й збагаченню уявлень про природні об'єкти [1, с. 28].

Радість від спілкування з природою, спілкування у праці, насолода від процесу виготовлення іграшки створюють позитивний емоційний настрій і позитивні емоції, а це є важливим стимулом виховання працелюбності. Так само робота й з іншими матеріалами дає значні можливості для розвитку особистості дитини.

Під час виготовлення виробів перед дітьми постають проблемні ситуації, розв'язання яких потребує певних знань: як правильно дібрати матеріал необхідної форми, який спосіб з'єднання деталей іграшки вибрати. З допомогою вихователя дошкільники розв'язують ці завдання, вчаться з'ясовувати причини своїх невдач, способи їх усунення. У процесі такої наполегливої роботи в них формуються наполегливість, цілеспрямованість, уміння доводити розпочату справу до кінця. Але тут важливо, щоб на заняттях панувала атмосфера радості праці. В. Сухомлинський зазначав: «Радість праці – самовираження в ній. Це той складний духовний стан, коли людина з подивом і захопленням бачить витвір своїх рук, знаходить у ньому саму себе, своє напруження...» [4, с.18].

Особлива роль на заняттях з художньої праці належить формуванню міжособистісних стосунків. Участь дітей у колективному трудовому процесі закладає основу для виховання комунікабельності, взаємодопомоги, здорового почуття суперництва. Кожна дитина може відчувати себе партнером, який відповідає не лише за себе, а й за інших.

Трудові завдання формують у дошкільнят і відповідні моральні звички: берегти й підтримувати лад і чистоту, порядок, допомагати одноліткам долати труднощі, радіти з їхніх успіхів. Такі завдання цікаві дітям, дають їм змогу власноруч творити, долучаючись до різних видів праці.

Художня праця благотворно впливає і на розвиток сенсомоторики – узгодженості в роботі очей і рук, удосконалює координацію рухів. Водночас, обстежуючи предмет або матеріал, дитина набуває чуттєвого досвіду, що відіграє велику роль у пізнанні довкілля. Спочатку предмет сприймається очима загалом, надалі обстеження предмета рукою і поглядом супроводжується аналізом основних частин і визначенням їхніх властивостей. На наступному етапі виділяються дрібниці деталі та їхні пропорційні співвідношення [2,с. 174].

Наприкінці відбувається повторне цілісне сприймання предмета чи матеріалу. Таким чином, малятам пропонується система узагальнених дій на пізнання предметів, матеріалів та їхніх властивостей, пропорційних співвідношень

цілого і його частин. Чим ширшою буде орієнтація дітей у цьому, тим скоординованішими, чіткішими і впевненішими будуть рухи, вдосконалюватимуться трудові вміння і навички, більше розвиватимуться творчі здібності.

Зокрема, виготовлення художніх виробів вимагає від дитини впевнених чітких рухів рук та пальців, що дуже важливо для розвитку сенсомоторики – узгодження в роботі ока та руки, вдосконалення координації рухів, гнучкості під час виконання певних дій.

Видатний педагог В. Сухомлинський писав, що «витоки творчих здібностей і обдарування дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, ідуть найтонші струмки, котрі живлять джерела творчої думки. Чим більше впевненості й зображувальності у рухах дитячої руки, тим краща взаємодія із знаряддям праці; чим складніші рухи для цієї взаємодії, тим глибше входить взаємодія руки з природою, із суспільною працею в духовне життя дитини» [5, с.58].

Для успішного розвитку творчих здібностей на занятті з художньої праці доцільно продумувати і творчі завдання. Спочатку розглядаються різноманітні дрібні предмети, виготовлені власноручно, як взірці.

Педагог запитує дітей про матеріал, з якого вони виготовлені, його властивості, про послідовність роботи, пропонує знайти кілька варіантів виготовлення, подумати над декоруванням. Завершальний етап такої роботи – поява нових продуктів дитячої діяльності. Саме на цьому етапі дитина починає цікавитись якістю своєї продукції, намагається зробити її як найкраще, відчуває задоволення від виконаної роботи.

Добре продумані творчі завдання спонукають до використання набутих знань, умінь, навичок в предметах, виготовлених з власної ініціативи. Дитину «підштовхують» до розуміння того, що можна знайти нові комбінації, видозмінити раніше зроблене, до усвідомлення реальної можливості знайти застосування своїй продукції у житті. Виникає атмосфера творчості й співпраці з дорослим [3, с.14].

Різноманітні матеріали та їхні перетворення у вироби, цікаві декоративні форми і предмети, зроблені власноручно, сприяють естетичному вихованню. Найблагодатний ґрунт для розвитку в малят здібності естетично сприймати дійсність, знаходити красу в навколишньому, розвивати художній смак і фантазію. У процесі занять формуються норми моральної поведінки, виховується чуйність, товарицькість, доброзичливість, працьовитість. Під впливом педагога дитина емоційно і свідомо підпорядковується загальним вимогам: уважно слухає пояснення, вчасно виконує завдання, дотримується певної послідовності при виготовленні того чи іншого виробу, привчається до виконання трудових дій, до самостійності, набуває навичок взаємодопомоги та колективної співпраці. Окрім того, вчиться добирати інструменти для роботи, раціонально розміщувати, економно витратити матеріали, дотримуватися порядку на робочому місці. Все це виховує витримку, дисципліну, певні етичні норми поведінки у процесі оволодіння вміннями та навичками, елементи критичного ставлення до себе, товаришів, продуктів їхньої праці.

Для ефективного використання художньої праці в якості виховного засобу педагога має вибрати ефективні методи педагогічного впливу. Це особистий приклад, дружня тактовна допомога, постійне заохочення до виконання трудових завдань, організація дослідницько-пошукової діяльності щодо визначення якостей, властивостей та конструктивних можливостей різних матеріалів.

Отже, можна зробити висновок, що художня праця сприятливо впливає на розвиток дітей, адже працюючи з різними матеріалами у дітей розширюються знання про довкілля, про властивості різних матеріалів. На заняттях з художньої праці у дошкільників формуються морально-естетичні уявлення, розвивається ініціатива і творчість, пам'ять, уява. Художня праця допомагає відкрити особисті нахили і здібності дітей.

Список використаних джерел

1. Боронай Т. М. Виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньої праці / Т. М. Боронай // Бібліотечка вихователя дитячого садка. – 2003. – № 12. – С. 24–32.
2. Калуська Л. Дивокрай: вибрані дидактично-методичні матеріали для працівників дитячого закладу / Л. Калуська. – Тернопіль: Мандрівець, 2005. – Книга перша. – С. 206–260.

3. Котелянець Н. Художня праця й розвиток особистості дитини / Н. Котелянець // Дошкільне виховання. – 2002. – № 12. – С. 12–15.
4. Пазиненко С. М. Розвиток творчих здібностей. Нетрадиційні заняття з художньої праці в старшій групі / С. М. Пазиненко. – Харків: Вид. група «Основа», «Тріада», 2007. – 112 с.
5. Художня праця та основи дизайну: навч. посібник [Електронний ресурс] / укладач С. І. Матвієнко. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – 201 с. – Режим доступу: https://vo-malin.ucoz.ua/2Garbarchuk/matvienko_khudozhnja_pracja.pdf.

References

1. Boronai, T. M. 2003. Vychovannia ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy khudozhnoi pratsi [Education of children of older preschool age by means of artistic work]. *Kindergarten teacher's library*, 12, pp. 24–32.
2. Kaluska, L. 2005. *Dyvokrai: vybrani dydaktychno-metodychni materialy dlia pratsivnykiv dytiachoho zakladu. Knyha persha [Wilderness: selected didactic and methodical materials for employees of a children's institution. Book one]*. Ternopil: Mandrivets.
3. Kotelianets, N. 2002. Khudozhnia pratsia y rozvytok osobystosti dytyny [Artistic work and development of the child's personality]. *Preschool education*, 12, pp. 12–15.
4. Pazynenko, S. M. 2007. *Rozvytok tvorchykh zdibnostei. Netradytsiini zaniattia z khudozhnoi pratsi v starshii hrupi [Development of creative abilities. Non-traditional classes on artistic work in the senior group]*. Kharkiv: Ed. group "Osnova", "Triad".
5. Matviienko, S. I. comp., 2016. *Khudozhnia pratsia ta osnovy dyzainu [Artwork and Design Basics]*. Nizhin: Publication of the NSU named after M. Gogol. Available at: https://vo-malin.ucoz.ua/2Garbarchuk/matvienko_khudozhnja_pracja.pdf.

УДК 373.2.015.31:57.081.1:502/504(045)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ТА УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДУ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Михайлова К. В., Фечка К. Р., Молнар Г. В.

THE FORMATION OF A SYSTEM OF ECOLOGICAL KNOWLEDGE AND IDEAS ABOUT THE NATURE IN PRESCHOOLERS

Mykhailova Kateryna, Fechka Karina, Molnar Hanna

У статті піднімається проблема формування екологічних знань та уявлень про природу у дошкільників. Розкрито суть поняття «екологічне виховання», яке має за мету не тільки збагачення дітей відповідними знаннями, а і спрямованість на усвідомлення екологічної цінності природного довкілля у єдності його з людиною. Також висвітлено сучасні форми та методи формування у дітей дошкільного віку знань про природне довкілля, виховання позитивного ставлення до природи та усвідомлення своєї відповідальності за екологію рідного краю.

Ключові слова: природничо-екологічна компетенція, екологічна культура, екологічна свідомість, природне довкілля, нежива і жива природа, природоохоронна діяльність, форми та методи екологічного виховання.